

Publicat el 15-9-2002 a "Diari Levante - EMV".

"Moltes de les polítiques mediambientals contemporànies desplacen el centre d'atenció lluny dels objectius ecològics i el situen en la creació de programes «econòmicament eficients»... El reciclatge de residus aparegué factible, socialment i políticament, quan va poder presentar-se com un joc de suma no-zero... El reciclatge es va convertir socialment en la recepta màgica que havia de resoldre la crisi dels abocadors... Fins i tot, per a alguns dels seus peoners i primers promotors (i defensors més recents) el reciclatge de residus era una forma d'alquímia social" (Schnaiberg, A.; Weinberg, A.S. i D. Pellow: "Politizando la rueda de la producción: los programas de reciclaje de residuos sólidos en Estados Unidos". Revista Internacional de Sociología, n° 19-20, 1998, pp. 181-222).

El fem i la virtut

Ernest García *

Els residus sòlids urbans (el fem i les deixalles de les llars i locals comercials) són un bon indicador de la pressió exercida sobre el medi ambient pels pobles i ciutats. L'increment d'aquesta classe de residus revela que es consumeix molt i, alhora, que es malbarata molt. Les dades corresponents són una mesura indirecta però prou fiable de l'auge de les pràctiques d'usar i tirar, de la ràpida obsolescència de molts articles d'ús domèstic i de la multiplicació patogènica d'envasos i embolcalls. Les quantitats produïdes han crescut sense fre: al País Valencià, entre 1986 i 2000, han passat de 340 a més de 600 quilograms per persona i any (gràfic 1).

Els residus urbans són també l'objecte d'una predisposició favorable, àmpliament difosa entre la població, a fer alguna cosa per tal de protegir el medi ambient. En les enquestes, dues persones de cada tres diuen que fan el que poden per reciclar les deixes domèstiques i tothom valora positivament les pràctiques corresponents.

En quantitats tan grans, el fem és un problema i, aparentment, la solució passa per la recollida selectiva i el reciclatge: una institució que combina l'aprofitament econòmic d'algunes categories particulars de residus amb la bona voluntat de la gent. Això, almenys, és el que sembla a partir d'un cop d'ull als carrers i a les cuines. Aquest sistema, tal com s'ha implantat en la majoria de les localitats valencianes, té dues característiques ben interessants.

En primer lloc, fa penar les persones que hi col·laboren. Per dir-ho així: els bons hi són castigats i els roïns, premiats. Qui participa voluntàriament en el sistema ha de separar els residus (una faena que, a causa de la composició d'envasos i productes, és sovint impossible). A més d'això, com que el nombre de contenidors de residus separats és molt inferior al de mesclats (gràfic 2), ha de caminar distàncies més llargues amb la seua càrrega al damunt abans d'abocar-la en els contenidors. Com a resultat, la gent cooperativa dedica tres o quatre vegades més temps i energies a la gestió del fem que no la insolidària.

En segon lloc, els efectes del sistema sobre el volum total de materials rebutjats són més aviat escassos. L'any 2000, mitjançant la recollida selectiva de paper, cartró, vidre i plàstics, es recuperaren 30 quilograms per persona (gràfic 3). La quantitat total de residus derivada directament de les activitats de producció i consum (de la qual els residus sòlids urbans són només una part) està, al País Valencià, al voltant de 8.600 quilograms per persona i any. Això significa, si fa no fa, que la recollida selectiva evita que torne al medi ambient 1 de cada 300 quilograms dels residus de tota mena que es generen.

La participació efectiva de la població valenciana en la recollida selectiva és, probablement, inferior a la disposició registrada per les enquestes. Tot i amb això, suposa milions d'hores de treball voluntari, sense incentius materials (o, més exactament, amb incentius materials negatius). Amb un resultat que -sota el prisma de la seua finalitat explícita (reduir la contaminació)- és poc més que insignificant. Hi ha un punt de misteri en el fet que funcione socialment un sistema així, que maltracta els seus adherents i que és pràcticament irrellevant per al problema al qual s'enfronta. I, tanmateix, funciona. Molt més del que, donades les seues característiques, hom podria esperar.

Segurament, l'explicació passa més per les funcions latents de la recollida selectiva que pels seus objectius declarats. Tot plegat, estem davant d'un ritual de cohesió social. Qui participa en les seues cerimònies pot alleujar el sentiment de culpa que en l'actualitat s'associa a la degradació de la natura. Pot sentir-se partícip d'una tasca col·lectiva, en saber que moltes altres persones del veïnat també hi contribueixen. Per la seua part, els ajuntaments poden aparentar que fan alguna cosa per a resoldre un problema, el dels residus, que cada dia està més lluny de llurs capacitats de gestió. Tothom content, doncs. La recollida selectiva, tal i com es practica a València i a d'altres ciutats valencianes, és com la processó o la novena en temps de sequera: no fa que ploga, però dóna consol.

Quins motius queden, aleshores, per a participar en la recollida selectiva? Suppose que alguns n'hi ha. Serveix de poc, però poc és més que no res. És un entrenament, ens demostra que som capaços de fer alguna cosa pel medi ambient. Ara bé, si ha de continuar, la recollida selectiva hauria de ser més amistosa per a ciutadanes i ciutadans (per exemple, amb contenidors més abundants i dissenyats de forma menys hostil). I, en qualsevol cas, hauria de ser només el complement d'un canvi profund adreçat a reduir el volum de residus: un camí del tot diferent a les polítiques i les pràctiques comercials que, primer, van convertir-nos en màquines supereficients de fer fem i, més tard, han aprofitat la mala consciència que això ens produeix per a utilitzar-nos, en un peculiar experiment neostajanovista, com a subministradors i traginers gratuïts de matèries primeres.

Imatge: Estadístiques sobre residus sòlids, nombre de contenidors i recollida selectiva

* Universitat de València

Fitxer baixat de <http://www.terracritica.org>